

Marije van Oostendorp

Getal check

Rekensignalering
groep 1, 2, 3 en 4

Boom

inhoud

Inleiding	7
1. De rekenontwikkeling van kinderen van 0 tot ca. 8 jaar	17
2. Factoren die de rekenontwikkeling kunnen beïnvloeden	xx
3. Getallen Thuis Lijst en tips voor ouder(s)/verzorger(s)	xx
4. De signaleringsmomenten en de rekenonderdelen	xx
5. De afname	xx
6. Het leerlingrapport en de interpretatie ervan	xx
7. Handelingsadviezen voor het plan van aanpak	xx
8. Rekenspelletjes	xx
Bijlagen	xx
Literatuur	xx

inleiding

Goed kunnen rekenen is belangrijk in onze maatschappij. In vrijwel elk beroep heb je dagelijks te maken met getallen. Helaas lukt het niet alle kinderen om aan het einde van de basisschool het fundamentele rekenniveau 1F, de basis van het rekenen, te bereiken. Uit de Staat van het Onderwijs (Inspectie van het Onderwijs, 2024) blijkt daarnaast dat het streefniveau 1S, het meer abstracte rekenniveau, maar door een minderheid van de leerlingen aan het einde van groep 8 wordt behaald. Het niet bereiken van dit niveau is ongunstig voor kinderen, omdat je deze rekenkennis niet alleen nodig hebt bij vakken als wiskunde en economie, maar ook in het dagelijks leven. De rijksoverheid geeft aan dat iedereen het 1S-niveau nodig heeft om in de maatschappij mee te kunnen doen.

Al op jonge leeftijd zijn er grote verschillen tussen rekenvaardigheden van kinderen. Zo zijn er vijfjarigen die de cijfers tot en met 10 al kunnen koppelen aan de juiste hoeveelheid, terwijl anderen dit hooguit kunnen met 1, 2 en 3.

Rekenkennis is een opeenstapeling van vaardigheden: je moet bijvoorbeeld de getallen tot 10 begrijpen voor je door kunt naar de getallen tot 20. Bij rekenmethodes wordt wel rekening gehouden met deze ontwikkeling, maar het leertempo wordt er wel door bepaald. Kinderen die minder kennis hebben dan de meerderheid van de groep, of meer tijd nodig hebben om iets te leren, lopen het risico dat de rekenlessen van de methode te snel gaan. Hun rekenbasis wordt dan te wankel om er nieuwe kennis op te bouwen. Om kinderen een gelijke kans te geven op een goede rekenontwikkeling, is het belangrijk om leerlingen die zich bepaalde vaardigheden nog niet hebben eigen gemaakt, snel op te sporen. Hoe langer je wacht, hoe lastiger het wordt om verschillen tussen leerlingen te verkleinen. Als een leerling groep 3 binnenkomt met een rekenachterstand, haalt hij deze vaak niet meer in, blijkt uit onderzoek. Als een kind bijvoorbeeld nog worstelt met de betekenis van de getallen tot 10, wordt het maken van sommen tot 10 lastig, terwijl bij de rekenmethode dat getalbegrip vaak als bekend wordt verondersteld.

De Getalcheck is een signaleringsinstrument, bedoeld om zicht te krijgen op de rekenontwikkeling van jonge leerlingen, vanaf halverwege groep 1. Je komt te weten welke vaardigheden al worden beheerst en wat nog in ontwikkeling is. Op basis van die analyse kun je direct een plan van aanpak maken. Door op tijd in te grijpen, kunnen kinderen mee blijven doen met de groep en wordt hun basis stevig genoeg voor de volgende fase in hun rekenontwikkeling. Voor de leerlingen die starten in groep 1 is er een korte vragenlijst, de

Getallen Thuis Lijst. Deze lijst wordt ingevuld door de ouder(s)/verzorger(s) van het kind, zodra de leerling op school komt. Zo weet je als leerkracht al vroeg welke getallenkennis de leerling al heeft kunnen opdoen in de thuissituatie en kun je de ouder(s)/verzorger(s) van deze jongste leerlingen adviseren wat zij kunnen doen om de rekenontwikkeling van hun kind te stimuleren.

Naast de Getalcheck is er ook de Lettercheck van Boom, een instrument om informatie te verkrijgen over de letterkennis van leerlingen. Het instrument helpt de leerkracht, net als de Getalcheck, om in groep 1 en 2 vroeg risicoleerlingen te identificeren, zodat snel extra instructie kan worden geboden. In groep 3 en 4 kunnen de Getalcheck en de Lettercheck worden gebruikt om beter zicht te krijgen op eventuele achterstanden en vorderingen.

De plaats van de Getalcheck in het leerlingvolgsteemaanbod van het rekenen

Om de rekenontwikkeling van leerlingen te volgen, zijn er tal van instrumenten op de markt. Zo zijn er van verschillende aanbieders LVS-rekentoetsen en zijn er aanvullende tests beschikbaar, zoals de:

- TempoTest Automatiseren (TTA). Deze test brengt de automatiseringsgraad van kinderen in kaart bij het optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en delen. Er zijn normen voor kinderen vanaf januari groep 3 tot en met eind groep 8. Kinderen uit groep 3 en 4 maken alleen plus- en minssommen. De andere kinderen maken ook
- keer- en deelsommen.
- Nederlandse Dyscalculie Screener (NDS). Hiermee onderzoek je de snelheid waarmee een kind getallen kan verwerken. Er wordt nagegaan of er sprake kan zijn van dyscalculie. De screener heeft normen voor kinderen vanaf groep 6.
- Bareka Rekentoets, deze online toets meet zowel rekentempo als accuratesse, waarna je een overzicht krijgt van hoe de rekenonderdelen worden beheerst. Aangezien de leerling de toets online maakt, zie je niet hoe de leerling tot antwoorden is gekomen.

Omdat de LVS-rekentoetsen (zowel voor hoofdrekenen als voor rekenopgaven zonder tijdsdruk) voor leerlingen begin groep 3 nog moeilijke sommen bevatten en de TTA nog geen normen heeft voor kinderen t/m december groep 3, is de Getalcheck voor jongere kinderen een goede aanvulling.

De Getalcheck is bovendien geen toets of test, maar een signaleringsinstrument. Het geeft de mogelijkheid om dieper op de rekenontwikkeling van kinderen uit groep 1, 2, 3 en 4 in te zoomen en zicht te krijgen op hoe ze denken en handelen.

Bij veel rekentoetsen en -tests bestaat de mogelijkheid om een verdiepende analyse te doen naar wat voor fouten zijn gemaakt. Als kinderen echter veel opgaven fout hebben, geeft zo'n analyse weinig aanknopingspunten over welke onderliggende vaardigheden, zoals kunnen tellen of het correct schrijven van getallen, wel worden beheerst. De Getalcheck biedt makkelijkere en meer basale opgaven, zodat op basis daarvan een plan van aanpak kan worden gemaakt. Dit signaleringsinstrument gaat dus een stap terug en onderzoekt het getalbegrip en de, vanaf groep 3, meer basale sommenkennis, die nodig is om het aanbod van de rekenmethode uit de klas te kunnen volgen.

Een ander verschil met de reeds bestaande rekeninstrumenten is dat je de Getalcheck niet klassikaal afneemt, maar, net als de Lettercheck, individueel. Daardoor kun je niet alleen goed zicht krijgen op wat het kind precies kan, maar kun je het kind ook goed observeren. Je kunt daardoor kijken welke cijfers het kind bijvoorbeeld al op de juiste manier kan schrijven en of het kind de opdrachten vol zelfvertrouwen maakt of juist onzeker is. Na afloop vul je een kort observatieformulier in, waarop je naast de motoriek en het zelfvertrouwen, ook je observaties over het werktempo, de concentratie, het geheugen, en het taalgebruik en taalbegrip van het kind kunt noteren.

Daarnaast wordt er bij de Getalcheck geen tijdslimiet gehanteerd, zoals bij een tempotoets bijvoorbeeld wel het geval is. Zo kun je goed zien wat een kind kan zonder tijdsdruk. Hierdoor is de kans dat faalangst tijdens de afname een rol speelt klein.

Tot slot is er een groot verschil ten opzichte van veel andere rekeninstrumenten: er is namelijk sprake van een veel kortere tijdsduur. Zowel de afname, de berekening van de scores en het analyseren van de resultaten gaan vlot. Met dit instrument kun je in minder dan een half uur zicht krijgen op de rekenkennis van je leerling en aanknopingspunten vinden voor een passende aanpak.

De Getalcheck kan worden gezien als een voorloper van het boek 'Aan de slag met rekenproblemen 1' (Van Oostendorp, 2021), waarmee je een uitgebreid rekenonderzoek kunt doen bij kinderen vanaf groep 2.

Wil je meer informatie over het vormgeven van het rekenbeleid ten aanzien van minder sterke rekenaars? Dan wijs ik je graag op het boek 'Zorgplan dyscalculie en rekenproblemen' (Milikowski & Van Oostendorp, 2022).

Doelgroep Getalcheck

Wil je zicht krijgen op de rekenontwikkeling van jonge leerlingen en snel opsporen welke leerlingen zich bepaalde vaardigheden nog niet hebben eigen gemaakt, dan adviseer ik je de Getalcheck af te nemen bij:

(1) alle leerlingen vanaf halverwege groep 1, groep 2 en de eerste helft van groep 3. Het instrument helpt om jonge risicoleerlingen vroeg te identificeren, zodat snel extra instructie kan worden geboden. De kinderen die starten in groep 1 doen nog geen Getalcheck. De ouder(s)/verzorger(s) van deze leerlingen vullen de Getallen Thuis Lijst in.

(2) leerlingen vanaf midden groep 3 en van groep 4 die op de methodetoetsen en/of de LVS-toets rekenen-wiskunde (waaronder ook hoofdrekentoetsen) uitvallen en bij wie je beter zicht wil krijgen op welke onderliggende bouwstenen wel en nog niet worden beheerst, en of er andere factoren zijn die het rekenproces beïnvloeden, zoals een zwakke schrijfmotoriek of problemen met het (werk)geheugen.

(3) nieuwe leerlingen vanaf midden groep 3 t/m groep 4 van wie je niet precies weet wat ze wel en niet kunnen op rekengebied, omdat ze bijvoorbeeld een zijinstromer zijn. Wanneer je de Getalcheck hebt afgenomen, kun je direct een plan van aanpak maken om de in kaart gebrachte tekorten weg te werken, zodat de leerling met een goede rekenbasis verder kan.

Bij leerlingen uit groep 5 en 6 kan het rekenonderzoek van 'Aan de slag met rekenproblemen 1' (Van Oostendorp, 2021) worden afgenomen. In dat boek zijn ook adviezen te vinden voor het oefenen van onderdelen die bij deze doelgroep passen, zoals de tafels en de sommen boven de 100.

Opbouw van het boek

In het **eerste hoofdstuk** van dit boek staat een beschrijving van de rekenontwikkeling van kinderen van 0 tot en met ongeveer 8 jaar. Je kunt lezen hoe de reguliere ontwikkeling verloopt en je vindt er achtergrondinformatie, zoals over het tellen op vingers en het leren van getalwoorden. Om goed te begrijpen hoe complex het leren rekenen is en welke factoren van invloed zijn op soepel sommen maken, wordt helemaal teruggegaan naar het begin: wat baby's al weten van hoeveelheden. Van daaruit wordt dan beschreven wat dreumesen en peuters leren en hoe zij dat vaak doen. Als de jonge kinderen bij wie je de Getalcheck afneemt, bepaalde uitval vertonen, snap je zo beter waar dit vandaan kan komen en welke elementaire bouwstenen wellicht missen.

In het **tweede hoofdstuk** wordt ingegaan op verschillende factoren die de rekenontwikkeling van kinderen kunnen beïnvloeden en die je tijdens de rekenles of de rondgang al tegen zult komen.

In het **derde hoofdstuk** vind je informatie over de Getallen Thuis Lijst die je kunt meegeven aan ouder(s)/verzorger(s) van kinderen die starten in groep 1 en tips die je aan de ouder(s)/verzorger(s) kunt geven om de rekenontwikkeling thuis te stimuleren.

Het **vierde hoofdstuk** is zowel het kortste hoofdstuk in dit boek, als ook de kern: hier vind je het overzicht van de verschillende signaleringsmomenten én een overzicht van de rekenonderdelen die per signaleringsmoment aan de orde komen. Je leest er bovendien waar je de opdrachtbladen, de eventuele leerlingbladen en het instructie- en scoreformulier per signaleringsmoment kunt downloaden, zodat je altijd met de meest recente materialen aan de slag kunt.

Daarover lees je meer in het **vijfde hoofdstuk**, dat wellicht het meest praktische hoofdstuk is. Hierin wordt toegelicht hoe je de Getalcheck kunt afnemen. Je leest er wat je van tevoren moet klaarleggen, waar je tijdens de afname op kunt letten en hoe je de opdrachten moet afnemen en scoren.

Aanwijzingen over hoe je het leerlingrapport kunt maken en de observaties kunt interpreteren, staan in **hoofdstuk zes**. Er wordt ook ingegaan op hoe je een selectie kunt maken van wat er geoefend moet worden.

Allerlei adviezen over hoe je daarna met de kinderen aan de slag kunt gaan, vind je in **hoofdstuk zeven**. Suggesties voor spelletjes om het getalbegrip en rekeninzicht te vergroten, zijn in het **achtste hoofdstuk** opgenomen. Er is daarbij geen indeling gemaakt naar groep, maar naar onderliggende vaardigheden, zoals getalbegrip, getallen lezen en het automatiseren van sommen tot en met 20.

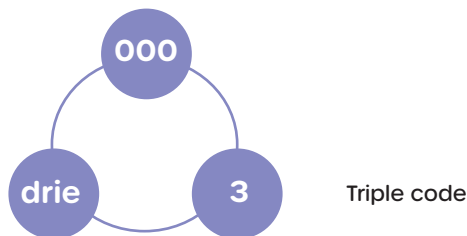
Wat zijn getallen eigenlijk?

Dehaene, een Franse neuropsycholoog, maakt een onderscheid tussen *numerosity*, gevoel voor de grootte van hoeveelheden, en *numerals*, de door de mens ontwikkelde symbolen: de cijfers en getalwoorden. Dat je dit onderscheid kunt maken, blijkt uit het feit dat er gemeenschappen zijn¹ die geen getalsymbolen kennen en/of geen woorden hebben voor hoeveelheden boven de vier. De mensen uit deze culturele groepen, kunnen, als je ze een plaatje laat zien met vier en zes vruchten in een mand, wel zien in welke mand meer vruchten zijn. Maar zij hebben alleen geen symbolen (*numerals*) voor de exacte hoeveelheden.

Om te kunnen rekenen, moet je echter wel symbolen kunnen verwerken en deze koppelen aan hoeveelheden. Dehaene spreekt van een triple code: je hebt een analoge hoeveelheid (**), een getalwoord ('drie') en het cijfersymbool (3). Alleen als die drie representaties goed en vlot aan elkaar verbonden zijn, kun je begrijpen dat vijf min drie, twee is.

---

¹ Deze volkeren zijn wel nagenoeg verdwenen door de globalisering.

In dit boek wordt vaak het overkoepelende woord 'getal' gebruikt. Hiermee wordt dan bedoeld, dat de leerling hoeveelheden kan koppelen aan symbolen en andersom. Als wordt gesproken van cijfers, wordt het visuele getalsymbool bedoeld, dus de 4 of de 12.

De verschillende signaleringsmomenten

Zoals hiervoor aangegeven, wordt er in hoofdstuk 4 een overzicht gegeven van de verschillende signaleringsmomenten en de inhoud ervan.

De opdrachten sluiten aan bij het referentieniveau 1S. Dit is het na te streven niveau voor alle leerlingen wat betreft rekenen.

Per leerjaar is bekeken welke vaardigheden er minimaal nodig zijn om met voldoende kennis door te kunnen stromen naar de volgende groep. Als een leerling op dat moment de vaardigheden niet beheerst, zal dat problemen opleveren in de periode erna.

Als bij leerlingen uit groep 2, 3 of 4 de bij het signaleringsmoment passende Getalcheck te moeilijk is, kan een voorgaande versie worden afgenomen. Dus als de herfstsignalering groep 4 te moeilijk is, kun je de voorjaarssignalering voor groep 3 afnemen, enzovoorts.

In het boek en het bijbehorende materiaal op de website worden afkortingen voor de signaleringsmomenten gebruikt, zo is bijvoorbeeld de voorjaarssignalering voor groep 2 afgekort tot V2 en de herfstsignalering voor groep 3 tot H3.

Afname Getalcheck

Zoals eerder gezegd, kan de Getalcheck dus worden afgenomen bij leerlingen van groep 1, 2, 3 en 4. De opdrachten van de verschillende signaleringsmomenten (hoofdstuk 4) evenals de spelletjes uit hoofdstuk 8 zijn voor hen bedoeld, en ook de adviezen (hoofdstuk 7) zijn op deze doelgroep van toepassing.

De Getalcheck kan worden afgenomen door leerkrachten, intern begeleiders, rekenspecialisten, remedial teachers, of orthopedagogen of psychologen van de school. Het heeft voordelen als de groepsleerkracht het instrument afneemt, aangezien die de leerling het beste kent. De leerling zal zich sneller op zijn gemak voelen en kan daardoor goed laten zien wat hij kan. Een bijkomend voordeel is dat de leerkracht zelf ziet hoe de

leerling taken aanpakt en welke vaardigheden nog lastig blijken. De leerkracht kan direct daarna het eigen handelen aanpassen aan wat de leerling kan en nodig heeft. Als het organisatorisch lastig is om de eigen leerkracht in te zetten, kan de intern begeleider of de rekenspecialist of -coördinator van de school de Getalcheck afnemen. Remedial teachers, verbonden aan een school of met een eigen praktijk, kunnen het instrument natuurlijk ook afnemen, zodat zij kunnen zien waar zij hun hulp op kunnen richten. Orthopedagogen en schoolpsychologen kunnen het instrument afnemen om een compleet beeld van de leerling te krijgen.

De adviezen uit hoofdstuk 7 en de spelletjes uit hoofdstuk 8 kunnen in de klas worden gedaan, of bijvoorbeeld tijdens remedial teaching. De kinderen kunnen de spelletjes ook thuis, onder begeleiding van ouder(s)/verzorger(s), doen. Vergeet in dat geval niet om ook de speluitleg mee te geven.

Aanspreekvorm

De leerlingen worden in dit boek vaak met 'leerling' aangeduid maar soms, ter afwisseling, met 'kind'. Rekenproblemen komen bij zowel meisjes als jongens voor. Dat het in dit boek doorgaans over 'hij' gaat, wil dus niet zeggen dat een bepaald type rekenprobleem meer voorkomt bij jongens dan bij meisjes, maar is uitsluitend een keuze geweest i.v.m. de leesbaarheid.

Hoewel de Getalcheck dus door verschillende soorten mensen afgenomen kan worden, is er in dit boek voor gekozen om meestal over de leerkracht te spreken. Daar waar in dit boek over de leerkracht wordt gesproken in de context van de afname van de Getalcheck, kan echter ook de intern begeleider, de rekenspecialist, de remedial teacher, de orthopedagoog of de psycholoog gelezen worden.

Gebruik van het boek

Dit boek dient niet alleen als Handleiding voor het instrument, de Getalcheck, maar is ook bedoeld om meer achtergrondinformatie te geven over de rekenontwikkeling van kinderen. Zo kan je leerlingen beter observeren en begeleiden. Het boek dient tevens als inspiratiebron voor rekenactiviteiten en spelletjes om de rekenontwikkeling van kinderen te stimuleren.

Bij het boek hoort een website waar allerlei materialen te vinden zijn. Je vindt er de bladen die nodig zijn om de Getalcheck af te nemen, en materialen die je kunt gebruiken om vaardigheden te oefenen of om de rekenspelletjes te doen die je achterin het boek vindt. Je kunt sommige materialen, zoals de getallenlijnen of de materialen om te oefenen met splitsen, downloaden en plastificeren, zodat je ze meerdere keren kunt gebruiken.

Ik heb in dit boek geprobeerd de aanpak duidelijk en eenduidig te beschrijven en volg daarin de ontwikkeling van het jonge kind. Ik adviseer je daarom deze aanpak - zeker als je nog minder ervaring hebt - ook te volgen. Als je echter op basis van je ervaring goede redenen hebt om er, in het geval van jouw leerling, vanaf te wijken, mag dat zeker. Doe dit vooral als je iets hebt ontdekt wat beter bij jouw leerling past. Het gaat er uiteindelijk om dat we met onze ondersteuning zorgen dat kinderen beter leren rekenen en we ze laten ervaren hoe leuk rekenen is.

Veel plezier!

Marije van Oostendorp